

SZAKIRODALOM.

Nyelvemlékeink a könyvnyomtatás koráig. *A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából írta Zolnai Gyula. — Huszonöt mellékletbeli s egy szövegközi hasonmással. Ára 6 frt. Budapest. Kiadja a magyar tudományos Akadémia 1894. 8-r. IV + 296 l.*

A Nyelvtörténeti Szótár megjelenése óta mindinkább fokozódik az érdeklődés régi nyelvemlékeink iránt, ennek tulajdonítható a jelen mű létrejötte is, mely Zolnai Gyula ismert nyelvtudósunk szorgalmát és alapos ismereteit dicséri. A munka két főrésze oszlik, az első rész nyelvemlékeinkről általában szól, a második rész pedig szemelvényeket tartalmaz a nyelvemlékek szövegéből és fac-similékben mutatja be az egyes nevezetesebb kódexek jellegzetes lapjait.

Folyóiratunkat e kiadványból természetesen a paleografiai és könyvészeti részletek érdeklik leginkább. Ebből a szempontból mindenekelőtt az első rész második fejezete hívja magára figyelmünket, mely nyelvemlékeink olvasásáról szól; az itt kifejtett elvek és utasítások, valamint a fejezet végén (20 és 21. l.) levő táblázatok, — melyek hangjaink régi jelölésmódjairól és régi betűink jelentéseiről tiszta és áttekinthető képet nyújtanak — a magyar paleografia valóságos »vademeceum«-jának tekinthetők. Nemkevésbé becses az is, hogy az egyes szemelvényeknél mindenütt ott találhatjuk az illető nyelvemlék szövegének betűszerinti olvasását és annak eredeti kiejtését. Mindezek nemcsak útmutatásul szolgálnak a kezdők számára, hanem igen gyakran még a legjártasabbaknak is felvilágosítást nyújtanak egyes kétes esetekben.

Az első rész harmadik fejezete összes eddig ismert nyelvemlékeink kimerítő jegyzékét és a szemelvényekbe föl nem vetettek tüzetes ismertetését tartalmazza. Igen helyesen járt el a szerző, hogy csak azokat vette föl, melyek akár egykorú eredetiben, akár pedig 1533 előtti másolatban maradtak fenn, a 22. lapon, a második jegyzetben vannak felsorolva a későbbi másolatban ránk jutott nyelvemlékek és hamisítások. A munkának

egyik ismertetésében¹ azt olvassuk ugyan, hogy az 1514-iki somlyó-vásárhelyi urbáriumra nézve Zolmainak nincs igaza, mert azt még a későbbi másolatban fönmaradtak közé sem vette föl; de ez nem áll, ugyanis az Akadémiai Értesítő 1852. évfolyamában a 242—248. lapokon közzétett urbárium legjobb esetben is 1590 körül készült, magyar fordítás, mely — mint a közlő maga is mondja — XVIII. századi másolatban jutott el hozzánk; s az hogy a sokat emlegetett »valál« szó is megvan benne, éppenséggel semmit sem bizonyít, mert ez a szó a dunántúli urbáriumokban még az egész XVIII századon át előfordúl: egyébiránt teljes megnyugtatótásul szolgáljon az is, hogy 1570 előtti magyar urbárium egyáltalán nem létezik.

A nyelvészeti fejtegetésektől eltekintve, kétségtelenül legbecesebb része a nyelvemlékek teljes bibliografiája; minden egyes nyelvemléknél ott találhatjuk annak repertoriumát; ez kétfelé van osztva, az első rész a kiadásokkal foglalkozik, a második rész pedig a bárhol megjelent, ismertetéseket, bírálatokat, nyelvészeti vagy történeti fejtegetéseket, stb. foglalja magában; mindez oly lelkiismeretesen és oly páratlan szorgalommal van összeállítva, hogy valóban hálás elismeréssel kell lennünk jelen munka szerzője iránt, mert most már vége szakadt annak a keserves állapotnak, hogy a legcsekélyebb nyelvtörténeti kérdés tanulmányozásánál is napokra volt szükségünk, a míg az idevágó irodalmat a folyóiratok tömegéből fáradságosan összekeresgélhettük.

Kiválóan emeli a mű értékét a huszonhat műmelléklet is, melyek különösen a magyar paleografia elsajátítására igen alkalmas segédeszközül szolgálhatnak, de másfelől a tanuló ifjúságot is megismertetik nyelvemlékeink külalakjával, mivel ezek a mellékletek az eredetinek mindenben megfelelő hű hasonmásai. Kiemeljük közülök a németujvári glosszákról (1. sz.), Dóczy Ferencz kötelezvényéről (16. sz.), Drágffy Mária kelengye-lajstromáról (18. sz.), Thurzó Elek szerelmes-leveléről (24. sz.) és Drágffy János végrendeletéről (26. sz.) adott hasonmásokat, mint a melyek ezúttal először mutatják be hű fac-simileben az illető nyelvemlékeket. A többi kódexekről adott hasonmások is lehetőleg olyan jellemző lapokat ábrázolnak, a melyek még eddig nem voltak fac-simileben ismertetve; s a hol ez az eset nem áll fent, ott a most közölt hasonmások hűségre és művészi kivitelre messze fölötte állanak az eddigi közléseknek. Ennek bizonyosságául álljon itt a Margit-legendából vett hasonmás, mely a Magyar Nemz. Múzeum könyvtára ez érdekes irodalomtörténeti emlékének 55. lapját mutatja be.

Szamota István.

¹ Irodalomtörténeti Közlemények, 1895. évf. I. f.

agybol. tehát nemely napon az
 sorvok igen meg farattanak vala
 es senty nem akara nekij segellenij
 az az. az betegnek. De zent margit
 azon mene az priorissához. es meg
 leve az priorissal engedelmességet
 hog ev bannyeit az zegen beteg el.
 Az priorissa beteg nekij meg engede.
 es hagyja hogy egy tarsot vegyen
 vele. zent margit azon beteg huj
 na el vele soror alinchat aytan
 peter vrnak lejanjat. Mykoron
 el mentenek volna mynd ketten.
 tehát zent margit azon fel emele
 az agybol az zegen vegy men be
 teget evnen kezend. es teve egij
 samel zetre eg kerek keremne
 es tehát az nagy dohosagert. es
 veer hasnat. es vetesnek utala
 rossagert soror alincha fel felv
 re vona magat. elnem zenned
 hete az nagy dohosagot. Ezeket
 latuan zent margit azon. Monda
 az sorornak. zereben ahyamfya
 ha te elnem zennedhetevd menijel